

Quan va arribar l'any 1980 va trobar una illa transformada a la costa en les dues dècades anteriors per una construcció massiva. L'edificació a la costa, però, tendria efectes devastadors per a la biodiversitat marina ja que les exigències del turisme de sol i platja provocaren iniciatives a curt termini com la proliferació de ports esportius i la creació de platges artificials. S'ha esborrat del fons de la mar el que s'havia format durant eres geològiques,

s'ha desbaratat el perfil de la costa, han desaparegut centenars d'espècies i s'ha reduït la biodiversitat com a conseqüència de la intervenció humana. Tot i això encara no hi ha respostes globals de científics i polítics per frenar la degradació de la Mediterrània. Isabel Moreno ha viatjat arreu del món i creu encara en el futur, però demana iniciatives atrevides com la de l'Agenda Local 21 de l'Ajuntament de Calvià en la qual ha participat.

La costa: Un equilibri amenaçat

Jordi Calleja

- Vostè que ha tocat amb les mans ecosistemes tan diferents com l'Antàrtida, l'illa de Pasqua, Indonèsia o les Galàpags pot parlar de denominadors comuns o punts de connexió quan els compara amb la biodiversitat de les Balears?

- La geografia és molt àmplia i per tot allà on vas aprens moltes de coses que després són aplicables a altres models. Una de les coses que més em preocupa quan veig zones naturals d'un valor enorme és que la humanitat en ser tants de milions d'habitants, i ser capaços d'una enorme i ràpida transformació del món, ho hem fet molt malament. Hem fet una transformació massa ràpida, massa tecnificada perquè ens sentim capaços de fer moltes coses, ponts, carreteres, fins i tot platges i ports sense gaire esforç. Però la natura sempre té unes lleis i aquestes lleis no les podem canviar.

Quan l'home afecta la natura d'una manera molt ràpida i transformadora els seus efectes són per a sempre i segurament estam destruint en uns anys un espai que s'ha format en eres geològiques, com per exemple una platja. Tot el que s'aprèn de la natura és aplicable a qualsevol zona, a les Balears que tenen una bellesa especial amb illes molts petites i una gran varietat d'ecosistemes, el perill de l'efecte humà és enorme i va en progressió geomètrica, i això em preocupa molt.

- Quines són les amenaces més greus per a la biodiversitat de la costa de la Mediterrània i de les Balears?

- Qualsevol interferència o contaminació a la costa té com a resultat una davallada a la biodiversitat. Hi ha molt poques espècies que puguin resistir l'efecte humà. El que més afecta la biodiversitat mediterrània són les transfor-

macions en el perfil de la costa. Això afecta tot l'equilibri sedimentació-erosió i per tant té uns efectes secundaris enormes que per ara, per desgràcia, no es coneixen prou. Es fan un gran nombre d'actuacions que canvien la línia i el perfil de la costa amb uns efectes terribles.

EL PROBLEMA DE LA PESCA

- L'efecte humà també té un trist exponent a les nostres costes amb la pesca il·legal que sembla un mal endèmic sense solució.

- El que és trist és que si no es donen solucions aviat ja serà massa tard. La Mediterrània és un mar pobre des del punt de vista biològic, i l'home no només actua sobre la quantitat d'exemplars que captura sinó que emprà mètodes que maten una enorme quantitat de biomassa que després no es ven, no té cap valor. Si no s'atura aquesta roda, la mar dirà prou. Els pescadors ja ho pateixen i veuen com cada dia que passa hi ha menys pesca i d'aquí a poc temps no serà rendible. És un problema que s'ha de solucionar ja o arribarem tard. Jo no som una persona negativa en aquest aspecte però és el que veig, i les estadístiques pesqueres ho confirmen.

- Com valora aquesta nova solidaritat internacional que es reclama davant els problemes mediambientals del planeta, creu que ha estat rebuda amb responsabilitat pels governants i per la societat?

- Sí, s'ha produït un canvi en el corrent d'opinió. Abans érem una minoria i ara és tothom que n'és conscient i això és una passa endavant. El problema és que no n'hi ha prou a ser conscients, s'ha de fer un gran esforç en conjunt. Jo crec que el corrent ha de ser de baix a dalt i de dalt a baix. Els governs han de ser conscients, posar normes, castigar, l'autoritat és seva. Ara bé, el ciutadà ha de ser responsable, fer el que pugui i exigir al govern que tengui un projecte ambiental definit en el seu programa. És positiva la conscienciació que s'ha aconseguit en pocs anys i les reunions com la de Río són importants. Molta de gent en va sortir decebuda, però el fet de reunir-se no només els científics sinó els governs i admetre que s'han de cercar solucions ja és una passa endavant. Tot això crea opinió, tot i que no arribin tan ràpid com voldríem les solucions. El problema és que el temps que tenim és limitat.

OFERTA LIMITADA

- Els científics d'avui, que posen tant èmfasi en la informació i en la conscienciació de la població, què penses quan sembla que connectam la televisió i coneixem millor els tigres africans que les espècies pròpies?

- És un tema molt frustrant. Treballar en qüestions ambientals a una zona tan superpoblada és molt frustrant perquè es dóna una importància enorme a l'economia a molt curt termini, i no es pensa en el futur. Si el que venem és qualitat ambiental, si no tenim cura d'aquesta qualitat ambiental ens quedarem sense producte. Totes les alteracions que s'han fet a la costa i les enormes construccions que s'han aixecat, l'aeroport monstruós que s'ha fet quedarà obsolet, perquè la gent no vendrà. Si la qualitat ambiental continua davallant la gent preferirà anar a altres bandes, com que ja no som competitiu en els

preus ho hem de ser en la qualitat. Sol i platja n'hi ha a moltes bandes i s'ha de pensar en els pròxims cinc o deu anys per planificar un canvi i frenar aquesta davallada.

- Com ha evolucionat la costa balear d'ençà que l'any 80 vostè va arribar a la UIB i va començar a estudiar la seva biodiversitat?

- Els científics utilitzam un concepte que és el de capacitat de càrrega, que és la capacitat de l'illa per mantenir persones sense destrossar l'ambient i ja l'hem superat amb escreix. Llums vermelles per demostrar-ho són els problemes de l'aigua, de l'energia, dels residus... Quan a una illa, que és un territori limitat, sorgeixen tots aquests problemes és perquè som massa gent. En els darrers vint anys s'ha vist molta edificació, tot i que no ha estat el pitjor moment d'aquest segle, però sobretot s'han fet intervencions sobre la costa a curt termini, amb ports esportius, amb moviments d'arena a les platges, etc. S'ha produït una gran quantitat d'intervencions i una urbanització de tot, ja no hi ha dunes i trobar llocs conservats en un

Isabel Moreno va néixer a Londres l'any 1939. Estudia biologia a Santiago de Compostela i a la Complutense de Madrid i s'especialitzà en biologia marina a Anglaterra. Des de l'any 1980 manté la seva càtedra de biologia marina a la UIB. És una investigadora inquieta, ha viatjat per tot el món, tot i que recorda amb especial importància les tres expedicions científiques que ha fet a l'Antàrtida i un treball de gestió costera en el qual ha utilitzat dades recollides a les illes i a l'Equador i a les costes dels Estats Units. Ha participat a Calvià en el pla Agenda 21 per a la revisió del plantejament urbànic de la costa del municipi.

Fotografies d'Isabel Moreno

Foca (Antàrtida)

Flamencs (Galàpags)

Tortuga (Galàpags)

Elefants marins (Antàrtida)

estat similar al natural és gairebé impossible. Totes aquestes intervencions humanes han canviat els corrents, han fet desaparèixer platges, han provocat moviments d'arena importants als fons marins. S'ha provocat una quantitat de canvis en tan poc temps que no sabem encara les conseqüències que tendran. Per a mi, el problema, més que l'edificació, ha estat la intervenció a la costa. Aquesta és l'herència de l'edificació desmesurada dels anys seixanta i setanta que ha provocat la desaparició de les platges i una necessitat de ports esportius i espais artificials que s'han fet sense mesura. Ara tenim platges que es regeneren i desapareix l'arena, ports on s'ha de fer un contraport perquè s'omplen d'arena, esculls artificials que s'omplen d'arena, praderes que desapareixen, etc.

- Hem d'entendre que la costa illenca viu sotmesa a un desequilibri incontrolable i té un futur molt negre.

- Es veu clarament si miram els fons de Cabrera o de Formentera i els comparam amb els de la badia de Palma. Veure les espècies que existien... Tothom recorda les pesqueres de raons, de jonquillo, de molls, les aranyes, el peix de roca, les copinyes, tot això ja no existeix. La desaparició de la fauna, sobretot d'espècies, ha estat imparable, la biodiversitat és el que ha disminuït.

- Quin creu que és l'estat actual de les costes de les Illes Balears?

- Menorca i Formentera tenen unes condicions i una qualitat ambiental molt superior a Mallorca i Eivissa. Eivissa és molt irregular, té zones molt deteriorades i d'altres que estan millor. A Mallorca, a part de la serra de Tramuntana, tota la resta està molt deteriorada. Em sap greu esser tant derrotista, però l'avantatge de viatjar és poder comparar. Hi ha zones a Indonèsia molt més habitades que les Balears que no són tan deteriorades.

MODEL FRACASSAT

- Hi ha algun tipus de model que pugui servir d'exemple per trobar una sortida a aquesta situació?

- El turisme de masses de la Mediterrània és especialment complicat perquè hi ha pocs indrets tan explotats. El més trist és que aquest model s'exporta a altres llocs, com la República Dominicana o Cuba, països econòmicament dèbils que necessiten doblers urgentment. Crec que és un problema d'ètica molt gran i un càrrec de consciència enorme que els responsables haurien de tenir en compte. Hem demostrat que aquest model no funciona a llarg termini i ara l'exportam a llocs que no tenen capacitat econòmica

suficient, ni els professionals necessaris per poder dir que volen una altra cosa. Els enganen i els exportam un model que ja ha fracassat. En canvi hi ha altres països que ja fa temps que s'han plantejat altres sortides. Per exemple, l'Equador ja a principis de segle va planejar la conservació de les Illes Galàpagos com a Parc Natural i, tot i els problemes que ha tengut, es manté i treu un rendiment econòmic per a tot el país. Per anar-hi has de pagar un cànon i no és un viatge barat, ara bé, està molt ben organitzat i permet veure un paratge en estat molt ben conservat. És un exemple de com es pot treure rendiment de la conservació de la natura. És similar al que passa a Mallorca a petita escala amb l'Albufera d'Alcúdia. Hi ha una sèrie d'hotels oberts a l'hivern a la badia d'Alcúdia perquè vénen grups d'observadors d'aus. Fins i tot la conservació pot donar un rendiment econòmic. Anem molt endarrerits respecte a molts de països que han pensat molt abans. Balears encara és a temps de fer uns projectes coherents i unificats de gestió.

Pensar en conjunt en l'aigua, en l'energia, en les costes, en la població... Països tan petits com Malta o Belize tenen els seus plans costaners i aquí, on el nivell de vida és infinitament més alt no tenim res. Molt bé, hem perdut molt de temps però hem de reaccionar.

- Vostè ha participat a una de les poques propostes serioses que s'han fet fins ara per aturar la degradació del litoral en el pla Agenda Local 21 de l'Ajuntament de Calvià. Té esperances que arribi aquesta reacció?

- La gent està preocupada, però falta iniciativa. El que jo destacaria de Calvià és el coratge dels seus promotors. Els polítics s'atreveixen a plantejar la necessitat de cercar uns professionals independents, científics, economistes, urbanistes... per estudiar el tema. Després tota la informació anirà al govern municipal que la gestionarà. Aquest és l'exemple que s'hauria de seguir a tota l'illa. Queda encara molta feina però la gent no és beneïta i si li ho expliques ho accepta i pot elegir. És el moment d'informar la gent per cercar sortides a aquest problema.

Ara tenim platges que es regeneren i desapareix l'arena, ports que han de fer un contraport perquè s'omplen d'arena, esculls artificials que s'omplen d'arena, praderes que desapareixen, etc.